

Jeppes på Bjerget

eller

Den forvandlede bonde

(1723)

Om *Jeppe på Bjerget*

»Ej, hvad er dog dette? Hvad er dette for en herlighed, og hvordan er jeg kommet dertil? Drømmer jeg, eller er jeg vågen?« Ordene stammer fra en latinsk roman. Men Ludvig Holberg har gjort dem bevingede. Med disse ord vågner fæstebonden Jeppe i baronens seng i Holbergs komedie *Jeppe på Bjerget eller Den forvandlede bonde*. Jeppe er offer for et brutalt eksperiment, der viser sig at sige mangt og meget om magt og magtmisbrug.

Komedien har den barske hverdag som fæstebonde som en væsentlig klangbund for handlingen. Fæstebonden, der var bundet til sin gård uden mulighed for at flytte, var juridisk og økonomisk helt i herremandens vold. Skildringen af Jeppes hverdag skaber en forståelse for ham, samtidig med at det jordbundne liv giver en solid kontrast til den luksus Jeppe oplever i baronens gemakker. At lade en almindelig bonde være den karakterbærende hovedrolle og give hans dagligdags fortrædeligheder lov til at fylde så meget på scenen, er et originalt træk fra Holbergs hånd.

Jeppe har ikke magt over sit liv. Han er under tøflen, og han drikker for at dulme smerten. Da han bliver sendt i byen af konen, drikker han sig i stedet fra sans og samling. Han falder i søvn på en mødding, hvor baronen med sit følge finder ham. Det fornemme selskab beslutter sig for at tage Jeppe med for at se hvad der sker når han vågner op i baronens seng som om han var baronen. De – og publikum – får deres underholdning. Men eksperimentet falder anderledes ud end ventet. Da Jeppe langt om længe er blevet overbevist om at han faktisk er baron, viser han sig at være klar til at gribe magten og udnytte den brutalt. Inden det går helt galt, falder han igen omkuld af druk og bliver smidt tilbage på møddingen. Efter en retssag, en fingeret hængning og andre ydmygelser ender Jeppe hvor han begyndte, og må beskæmmet affinde sig med sin plads som underkuet ægteemand og fæstebonde.

Intrigen med den forvandlede bonde som bliver konge-for-en-dag, var benyttet i en række andre komedier og kendt som motiv i karnevals- og fastelavnsspil. Ideen til selve hovedhandlingen, at lade bonden vågne i herremandens seng, havde Holberg imidlertid fundet i den omtalte latinske roman, Jakob Bidermanns *Utopia* fra 1640. Men Holberg beskriver bondens person og usle livsvilkår langt mere konkret end Bidermann. Og Holberg har gjort Jeppe-figuren synsvinkelbærende med store konsekvenser for hvordan historien opleves.

Det er en komedie der er usædvanlig åben for fortolkninger. Grundlæggende er spørgsmålet hvor sympatien skal placeres – hos Jeppe eller hos baronen? Vi føler med Jeppe, men vi griner også ad ham, og vi forskrækkes over den brutalitet han lægger for dagen da han får chancen som ‘baron’. Omvendt kan i hvert fald en moderne tilskuer (og læser) føle ubehag over baronen og hans følges ufølsomme behandling af fæstebonden. Men det er baronen der til slut fremsiger den rationelle morale der advarer mod at sætte »ringe folk ... i stor ære«. Man bør kende sin plads i samfundshierarkiet.

Denne flertydighed er – ligesom den fine personschildring og den sprudlende komik – med til at forklare stykkets store popularitet. Den dag i dag er *Jeppe på Bjerget* fast på repertoiret i hele Norden, og sådan har det været siden 1700-tallet. I lange perioder har det været tradition at opføre den på fastelavnsmandag, dagen hvor man forklæder sig og vender alt på hovedet, og hvor det som normalt tabuiseres og fortrænges, får lov til at komme frem i lyset.

Jeppe på Bjerget var blandt de fem komedier som Holberg skrev i 1722. Stykket blev opført samme år, og det udkom på tryk året efter, i første bind af den samling af komedier Holberg udgav under pseudonymet Hans Mikkelsen.

Det er dette ældste tryk der ligger til grund for nærværende udgave.

Hovedpersonerne i komedien

JEPPE PÅ BJERGET

NILLE, hans hustru

BARON NILUS

hans SEKRETÆR

JACOB SKOMAGER

DOMMEREN

Første akt

Scene 1

NILLE

Jeg tror næppe at der er sådan doven slyngel i det hele herred som min mand. Jeg kan næppe få ham vågen når jeg trækker ham efter håret af sengen. I dag ved nu den slyngel at det er torvedag, og dog alligevel ligger og sover så længe.

Hr. Poul sagde nylig til mig: »Nille, du er alt for hård mod din mand, han er og bør dog være herre i huset.« Men jeg svarede ham: »Nej, min gode hr. Poul! Dersom jeg ville lade min mand regere i huset et år, så fik hverken herskabet landgilde eller præsten offer, thi han skulle i den tid æde og drikke op alt hvad der var i huset. Skulle jeg lade den mand råde i huset der er færdig at sælge boskab, kone og børn, ja sig selv for brændevin?« Hvorpå hr. Poul tiede ganske stille og strøg sig om munden.

Ridefogeden holder med mig og siger: »Morlille, agt du kun ikke hvad præsten siger. Der står vel i ritualet at du skal være din mand hørig og lydlig, men derimod står der i dit fæstebrev, som er nyere end ritualet, at du skal holde din gård ved lige og svare din landgilde, hvilket du umuligt kan gøre dersom du ikke trækker din mand hver dag efter håret og prygler ham til arbejde.«

Nu trækkede jeg ham af sengen og gik ud i laden at se hvordan arbejdet ^{M4v} gik for sig. Da jeg kom ind igen, sad han på stolen og sov med bukserne, reverenter talt, på det ene ben, hvorudover krabasken straks måtte af krogen og min gode Jeppe smøres til han blev fuldkommen vågen igen. Det eneste som han er bange for, er Mester Erik (så kalder jeg krabasken).

Hej, Jeppe! Er din fæhund endnu ikke kommet i klæderne? Har du lyst at tale med Mester Erik end en gang? Hej, Jeppe! Herind!

Scene 2

Jeppe, Nille

JEPPE

Jeg må jo have tid at klæde mig, Nille, jeg kan dog ikke gå som et svin foruden bukser og trøje til byen.

NILLE

Har du skabhals ikke kunnet tage ti par bukser på dig siden jeg vækkede dig i morges?

JEPPE

Har du lagt Mester Erik fra dig, Nille?

NILLE

Ja, jeg har, men jeg ved straks hvor han er at finde igen dersom du ikke er hurtig. Herhid! Se hvor han kryber. Herhid! Du skal til byen at købe mig to pund grøn sæbe. Se, der har du penge dertil. Men hør! Hvis du inden fire timer ikke er her på stedet igen, da skal Mester Erik danse polsk dans på din ryg. M5r

JEPPE

Hvor kan jeg gå fire mil i fire timer, Nille?

NILLE

Hvem siger du skal gå, du hanrej! Du skal løbe. Jeg har en gang sagt dommen af, gør nu hvad dig lyster.

Scene 3

JEPPE (*alene*)

Nu går den so ind og æder frokost, og jeg stakkelsmand skal gå fire mil og får hverken vådt eller tørt. Kan nogen mand have sådan forbandet kone som jeg har? Jeg tror virkelig at hun er søskendebarn til Lucifer. Folk siger vel i herredet at Jeppe drikker, men de siger ikke hvorfor Jeppe drikker; thi jeg fik aldrig så mange hug i ti år jeg var under malicien, som jeg får på en dag af den slemme kvinde. Hun slår mig, ridefogeden driver mig til arbejde som et bæst, og degnen gør mig til hanrej. Må jeg da ikke vel drikke? Må jeg da ikke bruge de midler som naturen giver os at bortdrive sorg med? Var jeg en tosse, så gik sådant mig ikke så meget til hjerte, så drak jeg ej heller ikke. Men det er en afgjort ting at jeg er en vittig mand, derfor føler jeg sådant mere end en anden, derfor må jeg óg drikke. M5v

Min nabo Mons Christoffersen siger tit til mig, såsom han er min gode ven: »Fanden fare i din tykke mave, Jeppe! Du måtte slå fra dig, så blev kællingen nok god.« Men jeg kan ikke slå fra mig for tre årsagers skyld. Først fordi jeg har ingen kurasje. For det andet for den forbandede Mester Erik, som hænger bag sengen, hvilken min ryg ikke kan tænke på uden han må græde. For det tredje efterdi jeg er, uden at rose mig selv, et ejegodt gemyt og en god kristen som aldrig søger at hævne mig, endogså ikke på degnen, som sætter mig et horn på efter et andet; thi jeg ofrer ham hans tre helligdage derfor ovenikøbet da der er ikke den ære i ham at give mig et krus øl det hele år. Intet gik mig mere til hjerte end de spydige ord som han gav mig forgangen år; thi da jeg fortalte at en vild tyr som aldrig frygtede noget menneske, engang blev bange for mig, svarede han: »Kan du ikke begribe det, Jeppe? Tyren så at du havde større horn end den selv havde, og derfor ikke holdt rådeligt at stanges med sin overmand.« Jeg kræver jer til vidne, godtfolk, om ikke sådanne ord kunne trænge en ærlig mand til marv og ben.

Jeg er dog så skikkelig at jeg har aldrig ønsket livet af min kone. Tværtimod da hun lå syg af gulsot i fjor, ønskede jeg at hun måtte leve; thi som M6r helvede er allerede fuld af onde kvinder, kunne Lucifer måske skikke hende tilbage igen, og så blev hun endda værre end hun er. Men om

degnen døde, ville jeg glæde mig, såvel på mine egne vegne som på andres, thi han gør mig kun fortræd og er menigheden til ingen nytte. Det er en ulærd djævel, thi han duer ikke til at holde ringeste tone, endsige støbe et ærligt voksllys. Nej, da var hans formand Christoffer anden karl. Han tog troen over fra tolv degne i sin tid, sådan stemme havde han. Engang satte jeg mig dog for at bryde overtværs med degnen som Nille selv hørte derpå da han skældte mig for hanrej, og sagde: »Fanden være din hanrej, Mads Degn!« Men hvad skete? Mester Erik måtte straks af væggen og skille trætten, óg blev min ryg så brav tærsket af min hustru at jeg måtte bede degnen om forladelse og takke ham at han, som en vel studeret mand, ville gøre mit hus den ære. Siden den tid har jeg aldrig tænkt på at gøre modstand.

Ja, ja, Mons Christoffersen! Du og andre bønder har godt ved at sige hvis koner har ingen Mester Erik liggende bag sengen. Havde jeg et ønske i verden, så ville jeg bede at min kone enten ingen arme havde eller jeg ingen ryg, thi munden må hun bruge så meget som hun gider.

Men jeg må gå til Jacob Skomager på vejen, han tør nok give mig for ^{M6v} en skilling brændevin på kredit, thi jeg må have noget at læske mig på. Hej, Jacob Skomager! Er du opstået? Luk op, Jacob!

Scene 4

Jacob Skomager (i blotte skjorte), Jeppe

JACOB

Hvo pokker vil herind så tidligt?

JEPPE

Godmorgen, Jacob Skomager!

JACOB

Tak, Jeppe, du er såre tidligt på færde i dag.

JEPPE

Lad mig få for en skilling brændevin, Jacob!

JACOB

Ja nok, fly mig skillingen!

JEPPE

Du skal i morgen få den når jeg kommer tilbage.

JACOB

Jacob Skomager skænker ikke på borg. Jeg ved du har jo sagte en skilling eller to at betale med.

JEPPE

Skam der har, Jacob, uden nogle skillinger min hustru flyede mig at købe noget for i byen.

JACOB

M7r

Jeg ved du kan jo tinge to skilling af på de varer du køber. Hvad er dit købmandskab?

JEPPE

Jeg skal købe to pund grøn sæbe.

JACOB

Ej, kan du ikke sige at du gav en skilling eller to mere for pundet end du gi'r?

JEPPE

Jeg er så bange min hustru får det at vide, så får jeg en ulykke.

JACOB

Snak! Hvor skulle hun få det at vide? Kan du ikke sværge på at du udgav alle pengene? Du er så dum som et fæ.

JEPPE

Det er sandt nok, Jacob, det kan jeg endelig gøre.

JACOB

Fly hid din skilling da!

JEPPE

Se der! Men du må give mig en skilling tilbage.

JACOB (*kommer ind med glasset, drikker ham til*)

Singot, Jeppe!

JEPPE

Du drak som en skælm.

JACOB

Ej, jeg ved det er jo sædvane at værten drikker gæsterne til.

JEPPE

M7v

Jeg ved det nok, men skam få den der først fandt på den sædvane. Din skål, Jacob!

JACOB

Tak, Jeppe! Du kommer til at tage for den anden skilling med, du kan dog ikke bringe den tilbage, uden du vil have et glas brændevin til gode når du kommer igen, thi jeg har min tro ingen eneste skilling.

JEPPE

Skam der gør! Skal den fortæres, så skal det straks ske, på det jeg kan føle at jeg får noget i maven; men drikker du også deraf, så betaler jeg intet.

JACOB

Singot, Jeppe!

JEPPE

Gud bevare vore venner, og skam få alle vore uvenner. Det gjorde godt i maven. Ak, ak!

JACOB

Lykke på rejsen, Jeppe!

JEPPE

Tak, Jacob Skomager!

Scene 5

JEPPE (*alene*)

(*Bliver lystig og begynder at synge*)

En hvid høne og en broget høne
de satte sig op mod en hane, etc.

Ak, gid jeg turde drikke for en skilling endnu! Ak, gid jeg turde drikke for en skilling endnu! Jeg tror jeg gør det. Nej, der bli'r en ulykke af. Kunne jeg kun først få kroen af sigte, så havde jeg ingen nød, men det er ligesom én holder mig tilbage. Jeg må derind igen. Dog hvad er det du gør, Jeppe? Jeg ser Nille ligesom står mig for vejen med Mester Erik i hånden. Jeg må vende om igen.

Ak, gid jeg turde drikke for en skilling endnu! Min mave siger, du skal, min ryg, du skal ikke. Hvem skal jeg nu gøre imod? Er ikke min mave mere end min ryg? Jeg mener jo. Skal jeg banke på? Hej, Jacob Skomager, herud! Men den forbandede kvinde kommer mig igen for. Ville hun kun således slå at rygbenene fik ingen skade, skøttede jeg fanden om det, men hun slår som ... Ak, Gud bedre mig arme mand, hvad skal jeg gøre? Tving din natur, Jeppe! Er det ikke en skam at du skulle styrte dig i ulykke for et lumpent glas brændevin? Nej! Det skal ikke ske denne gang, jeg må fort.

Ak, gid jeg turde drikke kun for en skilling endnu! Det var min ulykke at jeg først fik smag derpå, nu kan jeg ikke komme afsted. Fort, ben! Drolen skal splide jer ad om I ikke går! Nej, de kanaljer vil så mari ikke. De vil til kroen igen. Mine lemmer fører krig med hinanden, maven og bene-
ne vil til kroen og ryggen til byen. Vil I gå, I hunde! I bestier! I skabhalse! Nej, pokker fare efter dem, de vil til kroen igen, jeg har mere møje med

mine ben at få dem til at gå fra kroen end med mit brogede hors at få det fra stalden.

Ak, gid jeg turde kun drikke for én eneste skilling endnu! Hvem ved om Jacob Skomager ikke tør borge mig for en skilling eller to når jeg beder ham meget derom. Hej, Jacob! Nok et glas brændevin for to skilling!

Scene 6

Jacob, Jeppe

JACOB

Se, Jeppe! Er du kommet tilbage? Jeg tænkte nok at du fik for lidt. Hvad vil en styver brændevin forslå, det kan jo ikke komme neden for halsen.

JEPPE

Det er sandt, Jacob. Lad mig få end for en styver. Når jeg først har drukket, så får han vel at borge mig, enten han vil eller ej.

JACOB

Her er en styver brændevin, Jeppe, men pengene først.

JEPPE

Du kan jo sagte borge mig mens jeg drikker, som der står i ordsproget.

JACOB

M9r

Vi agter ingen ordsprog, Jeppe. Vil du ikke betale forud, så får du ikke en tår. Vi har forsvoret at borge nogen, ikke engang ridefogeden selv.

JEPPE (*grædende*)

Kan du ikke sagte borge mig? Jeg er jo en ærlig mand.

JACOB

Ingen borgen.

JEPPE

Der har du en styver da, din prakker! Nu er det gjort. Drik nu, Jeppe! Ak, det gjorde godt.

JACOB

Ja, det kan bage en skælm indvortes.

JEPPE

Det er det allerbedste med brændevin at man får sådan kurasje derefter. Nu tænker jeg ikke mere hverken på min hustru eller Mester Erik, så blev jeg forandret af det sidste glas. Kan du den vise, Jacob?

Liden Kirsten og hr. Peder de sat over bord.

Peteheia!

De talte så meget skændeligt ord.

Polemeia!

Om sommeren synger den lystige stær.

Peteheia!

Fanden ta' Nille, den akkermær.

Polemeia!

Jeg gik ud i grønningen lund.

M9v

Peteheia!

Degnen det er en rakkerhund.

Polemeia!

Jeg satte mig på min abildgrå hest.

Peteheia!

Degnen det er et rakkerbæst.

Polemeia!

Om I vil vide min hustrus navn,

Peteheia!

da hedder hun 'få last og skam'.

Polemeia!

Den vise har jeg selv gjort, Jacob!

JACOB

Du har fanden heller?

JEPPE

Jeppe er ikke så tåbelig som du mener. Jeg har også gjort en vise om skomagerne som går således:

Skomageren med sin bas og fiol.

Filepom, filepom!

JACOB

Ej, du nar! Den er gjort over spillemænd.

JEPPE

Ja, det er sandt. Hør, Jacob! Giv mig nok for en styver brændevin.

JACOB

Gott! Nu kan jeg se du er en smuk mand, som under mit hus en skilling.

JEPPE

Hej, Jacob! Giv mig kun for fire skilling.

JACOB

Javel.

MIO

JEPPE (*synger igen*)

Jorden drikker vand,
havet drikker sol,
solen drikker hav.
Alting i verden drikker.
Hvorfor må jeg då
ej drikke ligeså?

JACOB

Singot, Jeppe!

JEPPE

Mir zu!

JACOB

God tår med halvparten!

JEPPE

Ich tank ju, Jacob, drik man dat dig di Dyvel hål, dat ist dig vel undt.

JACOB

Jeg hører at du kan snakke tysk, Jeppe!

JEPPE

Javist. Det er så gammelt *dat*, men jeg snakker det ikke gerne, uden jeg er fuld.

JACOB

Ja, så snakker du det dog i det ringeste én gang om dagen.

JEPPE

Jeg har været ti år under malicien og skulle ikke forstå mine sprog?

JACOB

Jeg ved det nok, Jeppe, vi har jo været i kompanen sammen i to år.

JEPPE

Det er sandt, nu erindrer jeg det. Du blev jo hængt engang da du løb bort ved Wismar.

MIOv

JACOB

Jeg skulle hænges, men jeg fik pardon igen. Så nær hjælper så mangelmand.

JEPPE

Det var skade du blev ikke hængt, Jacob. Men var du ikke med i den auktion som stod på den hede, du ved vel selv?

JACOB

Ej, hvor har jeg ikke været med?

JEPPE

Jeg glemmer aldrig den første salme svensken skød. Jeg tror der faldt på én gang af 3000, om jeg sagde 4000 mænd. *Daß ging fordyvled zu, Jacob! Du kanst wol das ihukommen. Ich kan nicht negten, daß ik jo bange var in dat slag.*

JACOB

Ja, ja! Døden er hård at gå på. Man er så gudfrygtig når man går imod fjenden.

JEPPE

Ja, det er sandt. Jeg ved ikke hvoraf det kan komme, thi jeg lå og læste den hele nat førend auktionen skulle stå, i Davids Psaltkar.

JACOB

Jeg undrer mig over at du, som har været soldat tilforn, lader dig kujonere af din hustru.

JEPPE

Mllr

Jeg! Gid jeg kun havde hende hid, så skulle du se hvor jeg skulle baste-
nere hende. Nok et glas, Jacob! Jeg har endnu otte skilling tilbage, og
når de er opdrukne, drikker jeg på borg. Lad mig få et krus øl også!

In Leipzig var en mand,
 in Leipzig var en mand,
 in Leipzig var en læderen mand,
 in Leipzig var en læderen mand,
 in Leipzig var en mand.
 Die mand han nam en fru, etc.

JACOB

Singot, Jeppe!

JEPPE

Hej! He-e-øj! He-e-e! Din skål og min skål og alle gode venners skål!
 He-e-e, he-e-øj!

JACOB

Vil du ikke drikke ri'fogedens skål?

JEPPE

Jo nok, giv mig for fire skilling endnu. Ri'fogeden er en skikkelig mand. Når vi stikker ham en daler i næven, gør han sin saligheds ed for herskabet at vi ikke kan betale landgilde. En skælm der nu har flere penge, du borger mig nok for en styver eller to.

JACOB

Nej, Jeppe! Du tåler ikke at drikke mere nu. Jeg er ikke den mand der vil at gæsterne skal overvælde sig i mit hus og drikke mere end de har godt af. *Mllv*
 Jeg vil hellere miste min næring, thi det er en synd.

JEPPE

Hej! Nok for en styver!

JACOB

Nej, Jeppe, nu skænker jeg ikke mere. Tænk at du har en lang vej at gå.

JEPPE

Hundsvot, karonje, bæst, slyngel! Hej, he-e-øj!

JACOB

Farvel, Jeppe, lykke på rejsen!

Scene 7

JEPPE (*alene*)

Ak, Jeppe! Du er fuld som et bæst. Mine ben vil ikke bære mig. Vil I stå eller ej, I kanaljer? Hej så! Hvad er klokken? Hej, Jacob Hundsvot Skuster! Hej! Nok for en styver! Vil I stå, I hunde! Nej, drolen fare efter mig om de vil stå. Tak, Jacob Skomager! Lad os få en frisk. Hør, kammerat! Hvor går vejen til byen? Stå, siger jeg! Se! Bæstet er fuld. Du drak som en skælm, Jacob! Er det for en styver brændevin? ... Du måler som en tyrk.

(Medens han så taler, falder han om og bliver liggende)

Scene 8

M12r

Baron Nilus, sekretæren, kammertjener, 2 lakajer

BARONEN

Det lader sig anse i år til et frugtbart år. Se engang hvor tyk byggen står.

SEKRETÆREN

Ja, det er sandt, Eders Nåde! Men det betyder at en tønne byg vil ikke komme højere i år end til 5 mark.

BARONEN

Det vil intet sige. Bønderne står sig dog altid bedre i de gode tider.

SEKRETÆREN

Jeg ved ikke hvordan det er, Eders Nåde! Bønderne klager sig dog altid og vil have sædekorn enten året er frugtbart eller ej. Når de har noget, så drikker de des mere. Her bor en kromand i nabolaget som hedder Jacob Skomager, som hjælper mægtigt til at gøre bonden fattig. De siger at han kommer salt i sit øl at de skal tørste jo mere de drikker.

BARONEN

Den karl må vi have afskaffet. Men hvad er det som ligger på vejen? Det er jo en død mand. Man hører ikke andet end ulykke. Spring én hen og se hvad det er.

1. LAKAJ

Det er Jeppe på Bjerget som har den onde kone. Hej, op, Jeppe! Nej, han vågner ikke op om vi slog og trækkede ham efter håret.

BARONEN

Lad ham kun blive, jeg havde nok lyst at spille en komedie med ham. I plejer at være frugtbare på inventioner, kan I nu ikke hitte på noget som kan divertere mig?

SEKRETÆREN

Mig synes at det blev artig om man bandt en papirskrave om hans hals eller klippede håret af ham.

KAMMERTJENEREN

Mig synes at det var endnu artigere om man smurte hans ansigt over med blæk og udsatte så nogen at efterse hvorledes hans kone tog imod ham når han kom hjem i den positur.

BARONEN

Det er godt nok. Men hvad gælder at Erik hitter på noget som er artigere? Sig frem din mening, Erik.

ERIK LAKAJ

Jeg holder for man skulle klæde ham ganske af og lægge ham i herrens bedste seng, og om morgenen når han vågnede, stille os alle an mod ham ligesom han var herren på gården så at han ikke skulle vide hvorledes han var snoet eller vendt. Og når vi således havde fået ham i de tanker at han var baronen, skulle vi drikke ham lige så drukken igen som han nu er, ^{Nir} og lægge ham i sine gamle klæder på denne samme møding. Hvis sådant med forstand blev eksekveret, ville det have en underlig virkning, og han ville bilde sig ind enten at have drømt om sådan lyksalighed eller at have virkelig været i Paradis.

BARONEN

Erik, du er en stor mand og derfor har ikke uden store anslag. Men end om han vågnede op i det samme?

ERIK

Det er jeg vis på at han ikke gør, Eders Nåde, thi denne samme Jeppe på Bjerget er en af de stærkeste sovere i det hele herred. Man forsøgte forgangen år at hæfte en raket bag ved hans nakke, men da raketten gik løs, vågnede han derfor ikke op af sin søvn.

BARONEN

Lad os da gøre det. Slæb ham straks bort, før ham i en fin skjorte og læg ham i min bedste seng.

Anden akt

Scene 1

JEPPE

(Forestilles liggende i baronens seng med en gyldenstyks-slåbrok for stolen. Han vågner og gnikker sine øjne, ser sig om og bliver forskrækket, gnikker sine øjne igen, tager på sit hoved og får en guldbroderet nathue i hånden. Han smører spyt på sine øjne og gnikker dem igen, vender nok ^{NIV} huen om og beskuer den, ser på sin fine skjorte, på slåbrokken, på alting, har underlige grimasser. Imidlertid spilles en sagte musik, hvorved Jeppe lægger hænderne sammen og græder. Når musikken har ende, begynder han at tale)

Ej, hvad er dog dette? Hvad er dette for en herlighed, og hvordan er jeg kommet dertil? Drømmer jeg, eller er jeg vågen? Nej, jeg er ganske vågen. Hvor er min kone, hvor er mine børn, hvor er mit hus, og hvor er Jeppe? Alting er jo forandret, jeg selv med. Ej, hvad er dog dette? Hvad er dog dette?

(Råber sagte og frygtsomt)

Nille! Nille! Nille! Jeg tror at jeg er kommet i himmerig, Nille, og det ganske uforskyldt. Men mon det er jeg? Mig synes ja, mig synes også nej. Når jeg føler på min ryg, som endnu er øm af de hug jeg har fået, når jeg hører mig tale, når jeg føler på min hule tand, synes mig det er jeg. Når jeg derimod ser på min hue, min skjorte, på al den herlighed som er mig for øjnene, og jeg hører den liflige musik, så drolen splide mig ad om jeg kan få i mit hoved at det er jeg. Nej, det er ikke jeg, jeg vil tusinde gange være en kanalje om det er.

Men mon jeg ikke drømmer? Mig synes dog nej. Jeg vil forsøge at knibe mig i armen. Gør det da ikke ondt, så drømmer jeg, gør det ondt, så ^{N2r} drømmer jeg ikke. Jo, jeg følte det, jeg er vågen, vist er jeg vågen, det kan

jo ingen disputere mig, thi var jeg ikke vågen, så kunne jeg jo ikke ... Men hvorledes kan jeg dog være vågen når jeg ret betænker alting? Det kan jo ikke slå fejl at jeg jo er Jeppe på Bjerget, jeg ved jo at jeg er en fattig bonde, en træl, en slyngel, en hanrej, en sulten lus, en maddike, en kanalje. Hvorledes kan jeg tilligemed være kejser og herre på et slot? Nej, det er dog kun en drøm. Det er derfor bedst at jeg har tålmodighed indtil jeg vågner op.

(Musikken begynder på ny, og Jeppe falder i gråd igen)

Ak, kan man dog høre sådant i søvne? Det er jo ikke muligt? Men er det en drøm, så gid jeg aldrig måtte vågne op, og er jeg gal, så giv jeg aldrig måtte blive vis igen; thi jeg ville stævne den doktor der kurerede mig, og forbande den der vækkede mig. Men jeg hverken drømmer eller er gal, thi jeg kan komme alting i hu som mig er vederfaret. Jeg erindrer jo at min salig far var Niels på Bjerget, min farfar Jeppe på Bjerget, min hustru hedder jo Nille, hendes krabask Mester Erik, mine sønner Hans, Christoffer og Niels.

Men se! Nu har jeg fundet ud hvad det er, det er et andet liv, det er Paradis, det er himmerig. Jeg måske drak mig ihjel i går hos Jacob Sko-^{N2v}mager, døde og kom straks i himmerig. Døden må dog ikke være så hård at gå på som man bilder sig ind, thi jeg følede intet dertil. Nu står måske hr. Jesper denne stund på prædikestolen og gør ligprædiken over mig og siger: »Sådant endeligt fik Jeppe på Bjerget, han levede som en soldat og døde som en soldat.« Man kan disputere om jeg døde til lands eller vands, thi jeg gik temmelig fugtig af denne verden. Ak, Jeppe! Det er andet end at gå fire mil til byen for at købe sæbe, at ligge på strå, at få hug af din hustru og få horn af degnen. Ak, til hvilken lyksalighed er ikke din møjje og dine sure dage forvandlet! Ak, jeg må græde af glæde, besynderlig når jeg eftertænker at dette er hændt mig så uforskyldt.

Men én ting står mig for hovedet, det er at jeg er så tørstig at mine læber hænger sammen. Skulle jeg ønske mig levende igen, var det alene for at få et krus øl at læske mig på, thi hvad nytter mig al den herlighed for øjnene og ørene når jeg skal dø på ny igen af tørst? Jeg erindrer præsten har ofte sagt at man hverken hungres eller tørster i himmerig, i lige måde at man dér finder alle sine afdøde venner. Men jeg er færdig at vansmæg-

te af tørst, jeg er også ganske alene, jeg ser jo intet menneske, jeg måtte ^{N3r} jo i det ringeste finde min bedstefar, som var sådan skikkelig mand, der ikke efterlod sig en skillings restance hos herskabet. Jeg ved jo at mange folk har levet lige så skikkelig som jeg. Hvorfor skulle jeg alene komme i himmerig? Det kan derfor ikke være himmerig. Men hvad kan det da være? Jeg sover ikke, jeg våger ikke, jeg er ikke død, jeg lever ikke, jeg er ikke gal, jeg er ikke klog, jeg er Jeppe på Bjerget, jeg er ikke Jeppe på Bjerget, jeg er fattig, jeg er rig, jeg er en stakkels bonde, jeg er kejser. Aaah, aaah, aaah! Hjælp, hjælp, hjælp!

(På dette store skrål kommer nogle folk ind som imidlertid har stået på lur for at se hvorledes han stillede sig an)

Scene 2

Kammertjener, en lakaj, Jeppe

KAMMERTJENER

Jeg ønsker Eders Nåde en lyksalig god morgen. Her er slåbrokken, om Eders Nåde vil stå op. Erik, spring ud efter håndklædet og vandbækkenet!

JEPPE

Ak, velbyrdige hr. kammertjener, jeg vil gerne stå op, men jeg beder at I intet ondt vil gøre mig.

KAMMERTJENEREN

Gud bevare os fra at gøre herren ondt!

JEPPE

Ak, førend I slår mig ihjel, vil I da ikke gøre mig den villighed at sige ^{N3v} mig hvem jeg er?

KAMMERTJENEREN

Ved ikke herren hvem han er?

JEPPE

I går var jeg Jeppe på Bjerget, men i dag ... Ak, jeg ved ikke hvad jeg skal sige.

KAMMERTJENEREN

Det er os kært at herren er i så godt humør i dag at han behager at skæmte. Men Gud bevare os, hvorfor græder Eders Nåde?

JEPPE

Jeg er ikke Eders Nåde, jeg kan gøre min saligheds ed derpå at jeg ikke er det, thi så vidt som jeg kan erindre, så er jeg Jeppe Nielsen på Bjerget, en af baronens bønder. Vil I have bud efter min hustru, skal I få det at høre; men lad hende ikke tage Mester Erik med sig.

LAKAJEN

Det er sært, hvad er dog dette? Herren må ikke være vågen, thi han plejer jo aldrig at skæmte således.

JEPPE

Om jeg er vågen eller ej, det skal jeg ikke kunne sige; men det ved jeg og kan sige at jeg er en af baronens bønder som hedder Jeppe på Bjerget, og jeg aldrig har været enten baron eller greve min livstid.

KAMMERTJENEREN

N4r

Erik, hvad kan dette være? Jeg er bange at herren er faldet i en sygdom.

ERIK

Jeg bilder mig ind at han går i søvne, thi det sker ofte at folk står op af sengen, klæder sig på, taler, æder og drikker i søvne.

KAMMERTJENEREN

Nej, Erik. Jeg mærker at herren fantaserer af en sygdom, spring straks efter et par *doctores* ... Ak, Eders Nåde, slå sådanne tanker af eders hoved! Eders Nåde jager derved forskrækkelse i det hele hus. Kender Eders Nåde ikke mig?

JEPPE

Jeg kender mig ikke selv. Hvorledes skulle jeg da kende jer?

KAMMERTJENEREN

Ak, er det muligt at jeg skal høre sådanne ord af min nådige herres mund og se ham i sådan tilstand? Ak, vort ulyksalige hus, som bli'r plaget af sådant kogleri! Kan ikke herren erindre hvad han gjorde i går da han red på jagt?

JEPPE

Jeg har aldrig været enten jæger eller krybskytte, thi jeg ved at det er Bremerholmsarbejde. Aldrig nogen sjæl skal kunne bevise mig over at have jaget en hare på herrens gods.

KAMMERTJENEREN

N4v

Ak, nådige herre! Jeg var jo selv med ham på jagt i går.

JEPPE

I går sad jeg til Jacob Skomagers og drak for 12 skilling i brændevin. Hvor kunne jeg da være på jagt?

KAMMERTJENEREN

Ak, jeg besværges nådige herre på mine blotte knæ at han lader sådan snak fare. Erik, gik der bud efter doktorerne?

ERIK

Ja, de kommer nok straks.

KAMMERTJENEREN

Lad os da få herren i sin slåbrok, thi måske når han kommer ud i luften, tør det blive bedre med ham. Vil herren behage at iføre sig sin slåbrok?

JEPPE

Hjerteligt gerne. I må gøre med mig hvad jer lyster, når I kun ikke vil slå mig ihjel, thi jeg er så uskyldig som det barn der ligger i mors liv.

Scene 3

2 doctores, Jeppe, kammertjeneren, Erik

1. DOKTOR

Vi hører med største smerte at herren er upasselig.

KAMMERTJENEREN

N5r

Ak ja, hr. doktor! Han er i en elendig tilstand.

2. DOKTOR

Hvordan er det fat, nådige herre?

JEPPE

Ret vel! Jeg er alene noget tørstig af det brændevin jeg fik hos Jacob Skomager i går. Vil I kun give mig et krus øl og lade mig gå, så må man gerne hænge jer og alle doktorer op, thi jeg behøver ingen medicin.

1. DOKTOR

Det kalder jeg ret at fantasere, hr. kollega!

2. DOKTOR

Jo stærkere det er, jo snarere vil det udrase. Lad os føle herrens puls. *Quid tibi videtur, domine frater?*

1. DOKTOR

Jeg holder for at han må straks årelades.

2. DOKTOR

Jeg er ikke af den tanke, thi slige underlige svagheder må kureres på en anden måde. Herren har haft en fæl og sælsom drøm som har bragt blodet i bevægelse og forvirret hjernen således at han bilder sig ind at være en bonde. Vi må søge at divertere herren med de ting som han

plejer at have mest behag i, give ham de vine og den spise som han bedst finder smag i, og spille for ham de stykker som han helst gider høre. N5v

(En lystig musik begyndes)

KAMMERTJENEREN

Det var jo herrens livstykke?

JEPPE

Kan nok være. Har man altid sådan lystighed her på gården?

KAMMERTJENEREN

Så tit herren behager, thi han gi'r os alle kost og løn.

JEPPE

Men det er underligt at jeg kan ikke komme i hu hvad jeg har gjort tilforn.

1. DOKTOR

Sygdommen fører det med sig, Eders Nåde, at man forglemmer alt hvad man har gjort tilforn. Jeg erindrer mig at for nogle år siden en af mine naboer af stærk drik blev således forvirret at han i to dage bildte sig ind at være uden hoved.

JEPPE

Jeg var tilfreds at birkedommeren Christoffer ville gøre det samme, men han må have en sygdom som er lige tvært imod denne, thi han bilder sig ind at have et stort hoved, hvorvel han har slet intet, som man kan mærke af hans domme.

(De ler alle deraf: Ha ha ha!)

2. DOKTOR

Det er en fornøjelse at høre herren skæmte. Men at komme til historien N6r igen, da gik den samme hele byen over og spurgte folk om ingen havde

fundet hans hoved som han havde tabt. Men han kom sig lykkeligt igen og er denne stund klokke i Jylland.

JEPPE

Det kunne han jo blive, omendskønt han havde ikke fundet sit hoved igen.

(De ler atter: Ha ha ha!)

1. DOKTOR

Kan hr. kollega ikke erindre sig den historie som skete for ti år siden med den mand der bildte sig ind at der var fuldt af fluer i hans hoved, og kunne ikke komme af de griller hvor meget man talte for ham, indtil en fornuftig doktor kurerede ham på sådan måde: Han lagde et plaster over hans hoved som var bestrøet med døde fluer, hvilket da han efter nogen tids forløb trækkede af og viste den syge fluerne, bildte han sig ind at de var udtrukket af hans hoved, og blev derover frisk igen.

Jeg har også hørt om en anden mand der efter en lang feber faldt i de griller at hvis han kastede sit vand fra sig, skulle landet forgå af en flod. Ingen kunne få ham af de tanker, thi han sagde sig at ville dø for det gemene bedste. Han blev kureret på sådan manér: Man skikkede bud til ham som fra kommandanten at såsom byen frygtede sig for en belejring, og der var ikke vand i gravene, han da ville fylde dem for at hindre fjenden adgang til byen, hvorudover den syge blev glad at han kunne tjene både sit fædreland og sig selv med, og blev så skilt både ved sit vand og sin sygdom.

2. DOKTOR

Jeg kan fremføre eksempel af en anden historie som er passeret i Tyskland. En edelmand kom engang i et værtshus, hvor, da han havde spiset og ville gå til sengs, hang han sin guldkæde, som han plejede at bære om halsen, på væggen i herberget. Værten gav nøje agt derpå, fulgte ham til sengs og ønskede ham en god nat; men da han fornam at edelmanden sov, sneg han sig ind i kammeret og tog 60 led bort af kæden og hang den så på væggen igen. Gæsten står op om morgenen, lader sin hest sadle og

ifører sig sine klæder. Men da han skulle binde kæden om halsen, fornam han at den havde mistet den halve del af sin længde, begynder derfor at råbe at han var bestjålet. Værten, som stod uden for døren og lurede, løber straks ind og lader ligesom han bliver ganske forskrækket, råbende: »Ak, hvilken skrækkelig forandring!« Da gæsten spurgte ham hvi han sådan tog afsted, sagde han: »Ak, min herre! Jeres hoved er blevet én gang så stort som det var i går.« Hvorpå han bar frem et falsk spejl som viste en ^{N7r} ting én gang så stor som den er i sig selv. Da nu edelmanden så sit hoved så stort i spejlet, faldt han i gråd og sagde: »Ak, nu mærker jeg årsagen hvi min kæde er blevet så kort.« Hvorpå han satte sig på sin hest, svøbte hovedet i sin kappe at ingen skulle se det på vejen. Der siges at han siden mange dage holdt sig hjemme og ikke kunne komme af de griller, men troede at kæden ikke var blevet for kort, men hovedet for stort.

1. DOKTOR

Der er utallige eksempler på sådanne indbildninger. Jeg erindrer også at have hørt tale om én der bildte sig ind at hans næse var ti fod lang, og varede alle ad som mødte ham, at de ikke skulle komme for nær.

2. DOKTOR

Domine frater har vel hørt historien om den mand der bildte sig ind at han var død? En ung person faldt i de griller at han var død, og derfor lagde sig på en ligbåre og ville hverken æde eller drikke. Hans venner forestillede ham sådan dårlighed og brugte alle kunster at bevæge ham til at æde, men forgæves, thi han afviste dem kun med latter, foregivende at det var mod alle regler for døde folk at æde og drikke. Endelig påtog sig en forfaren mand i medicinen at kurere ham på en underlig måde: Han ^{N7v} fik en tjener til også at udgive sig for død og lade sig med stads udføre til samme sted hvor den syge lå. Disse tvende lå længe først og så på hinanden. Omsider begyndte den syge at spørge den anden ad hvorfor han var didkommet, hvilken svarede: fordi han var død. Dernæst begyndte de at spørge hinanden om måden på hvilken de var døde, hvilket enhver vidtløftigt fortalte. Derpå kommer nogle som dertil var bestilt, og bringer den

sidste sit aftensmåltid til, hvorved han rejste sig af kisten og gjorde et godt måltid, sigende til den anden: »Skal du ikke også snart spise?« Den syge forundrer sig derover og spurgte om det kunne stå en død mand an at spise, men fik til svar at dersom han ikke spiste, kunne han ikke længe være død. Han lod sig derfor overtale først at spise med den anden, siden sove, stå op, klæde sig på, ja, han efterabede den anden i alting indtil han også blev levende igen og klog med ham.

Jeg kunne give utallige flere eksempler på sådanne sælsomme indbildninger. Således er det også gået til denne gang med nådige herre at han indbilder sig at være en fattig bonde. Men herren må slå de tanker af sit sind, så bli'r han straks frisk igen.

JEPPE

Men mon det kan være muligt at det er af indbildning?

DOKTOR

N8r

Javist! Herren har hørt af disse historier hvad indbildninger kan gøre.

JEPPE

Er jeg da ikke Jeppe på Bjerget?

DOKTOR

Nej vist.

JEPPE

Er da ikke den onde Nille min kone?

DOKTOR

Ingenlunde, thi herren er enkemand.

JEPPE

Er det óg lutter indbildning at hun har en krabask som hedder Mester Erik?

DOKTOR

Lutter indbildning.

JEPPE

Er det ej heller sandt at jeg skulle til byen i går at købe sæbe?

DOKTOR

Nej.

JEPPE

Ej heller at jeg drak pengene op hos Jacob Skomager?

KAMMERTJENEREN

Ej, herren var jo med os på jagt den hele gårsdag.

JEPPE

Ej heller at jeg er hanrej?

KAMMERTJENEREN

Ej, fru er jo død for mange år siden.

JEPPE

N8v

Ak, jeg begynder allerede at fatte min dårlighed! Jeg vil ikke tænke på den bonde mere, thi jeg kan mærke at en drøm har bragt mig i den vildfarelse. Det er dog underligt hvor et menneske kan falde i slige griller.

KAMMERTJENEREN

Vil herren behage at spadsere lidt i haven mens vi laver noget frokost til?

JEPPE

Ja nok, men det må ske i en hast, thi jeg er både hungrig og tørstig.